

DESBROSSE, RENÉ & KOZLOWSKI, JANUSZ: *Les habitats préhistoriques. Des Australopithèques aux premiers agriculteurs.* Ed. Universitat Jagellon de Cracòvia i Éditions du Comité des Travaux Historiques et Scientifiques, Cracòvia-Paris, 1994, 132 pàg., 81 fig., 4 taules, bibliografia, índex de jaciments, índex de matèries.

La primera impressió que ens transmet aquesta obra és la que ens trobem davant d'un treball de difusió no massa centrat en el nivell universitari exigible. Però la seva lectura detinguda ens allunya d'aquesta idea per acostar-nos a la d'un treball de síntesi sobre el tema dels hàbitats humans abans de la sedentarització neolítica.

En el món del Paleolític els dos autors, René Desbrosse i Janusz Kozłowski, són prou coneguts com per oferir una garantia envers els seus treballs. El tractament que donen al tema dels hàbitats és rigorós i amè, cosa no gaire fàcil d'assolir.

L'estructura de l'obra és senzilla, atès que després d'una introducció històrica i d'una presentació metodològica clara es passa a una organització per períodes, des dels primers Australopithecus africans fins als neolítics pre-ceràmics del Proper Orient.

El corpus d'informació que des de mitjans dels anys cinquanta ha generat la preocupació per les estructures d'habitació paleolítiques permet als autors sintetitzar una sèrie de conceptes bàsics per entendre-les. Així es distingeix entre estructures evidents i estructures latents, a partir de Leroi-Gourhan, es discuteix el concepte de F. Bordes de sòl d'habitació, s'esmenten les diferents àrees d'activitat en una zona habitada, la variada tipologia dels refugis humans (abrics, cabanes, construccions semi-enterrades o enterrades del tot), o la seva finalitat (camp base, campament de cacera, taller, etc.). Aquesta ràpida síntesi va recolzada en una bona bibliografia que permet remuntar-se a les fonts originàries dels diferents conceptes exposats.

Quan entrem en els capítols per èpoques, queda clar immediatament que el recolzament gràfic ha estat força cuidat pels autors: tenim reproduïts els casos més il·lustratius de l'ordenació de l'espai habitacional durant el Paleolític, des dels primers exemples africans del Turkana oriental de G. Isaac o de la gorja d'Olduvai de L. Leakey fins als poblats quasi urbans del Proper Orient asiàtic. S'inclouen també molts exemples als quals la bibliografia no especialitzada d'Europa occidental tenia difícil accés. Em refereixo als casos dels països orientals del nostre continent, que mostren excel·lents exemples de cabanes i altres estructures d'habitació paleolítiques i que J. Kozłowski ha posat al nostre abast de forma conjunta en aquesta obra; fins i tot es valoren zones de gran interès i prou desconegudes com les siberianes, des del Baikal fins a Kamtxatka, passant per la conca del Ienissei.

Els autors del llibre proposen diverses variables per classificar la complexitat de les estructures d'hàbitat, que podem sintetitzar en la durada de l'assentament, les activitats que s'hi han de desenvolupar i l'organització social del grup que hi fa l'estada.

Es té també en compte el condicionament de l'entorn com un factor decisiu, tan per les necessitats que comporta (fred, vent, humitat...) com per les possibilitats d'explotació que ofereix (zones forestals, pedres, ossos de grans animals...).

Desbrosse i Kozłowski afirmen que l'explotació de l'entorn i l'organització social dels grups paleolítics no va seguir una evolució lineal, de més elemental a més complexe, sinó que va tenir oscil·lacions que també veiem en les estructures d'habitació. Tanmateix, al final del seu treball, els autors s'aventuren a proposar una divisió cronològica en quatre fases, dins les quals podria intuir-se una complexitat creixent: parlen d'abans de 700.000 anys, amb paravents i paviments; d'abans de 300.000 anys, amb un lloc central per les llars; de fa uns 200.000 anys, quan els primers sapiens aporten varietat de formes i de materials; i de fa 40.000-35.000 anys, quan a Europa arriba l'home modern, amb societats més complexes, que suposen també estructures d'habitació més adaptades a cada situació.

El proto-urbanisme l'apunten ja els poblats gravetians centre-europeus, lligats a una explotació intensiva d'una zona rica que mig sedentaritza aquests grups; es reserva el concepte urbà per les fases que ja no toca aquesta obra, les pròpiament neolítiques.

En resum, ens trobem davant d'una obra de síntesi, d'alta divulgació, molt indicada per comprendre amb certa facilitat, a partir del text i de les il·lustracions, com l'home comença a organitzar el seu espai vital quotidià des de fa dos milions i mig d'anys.

Josep Mª Fullola i Pericot

PRIEGO FERNÁNDEZ DEL CAMPO, CARMEN & QUERO CASTRO, SALVADOR: *El Ventorro, un poblado prehistórico de los albores de la metalurgia.* *Estudios de Prehistoria y Arqueología madrileñas*, 8, 1992. 381 pp., 195 figs., 38 láms.

Este volumen de la revista está dedicado monográficamente al yacimiento madrileño de El Ventorro cuya primera publicación en 1975 demostró su importancia al representar para la Meseta la primera excavación de un asentamiento con cerámica campaniforme de estilo ciempozuelos y